

**Грушинська філія (гімназія) Первомайського ліцею №3 «Успіх»
Первомайської міської ради Харківської області»**

**Всеукраїнський конкурс екскурсоводів музеїв
навчальних закладів «Край, в якому я живу»**

Історико-краєзнавчий музей

(Оглядова екскурсія)

**Секція - історичні (загальноісторичні, історико-
побутові, історії релігії, археологічні) музеї**

ВИКОНАВЕЦЬ:

Солоха Ангеліна Петрівна,
учениця 11-Б класу
Первомайського ліцею №3 «Успіх»
Первомайської міської ради
Харківської області

КЕРІВНИК:

Громова Ніна Миколаївна,
вчитель української мови та
літератури

м. Первомайський
2024р.

Вступ

Історико – краєзнавчий музей Грушинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Первомайської районної державної адміністрації Харківської області створений педагогічним колективом Грушинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Первомайської районної державної адміністрації Харківської області (Наказ обласного управління освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації від 27.08.1996 р. № 498 «Про створення музею»), працює з 27.08.1996р..

В музеї є такі розділи:

- «Рідний край до 1917 року»
- «Село Грушине в період колективізації, встановлення радянської влади»
- «Село у роки Другої світової війни»
- «Ліквідація наслідків війни та досягнення повоєнних п'ятирічок. Відбудова села Грушине»
- «Сьогодення села Грушине»
- «Змінні виставки музею»
- «Історія Грушинської загальноосвітньої школи»
- «Декоративно – прикладне мистецтво»
- Етнографічна кімната «Українська світлиця»

Працюють змінні виставки, на яких експонуються фотоматеріали про почесних відвідувачів музею, учасників АТО, збираються матеріали про випускника закладу освіти, полеглого за незалежність України у війні проти російських загарбників Віктора Толстого.

Музей розташовано у 2 залах, один з яких - етнографічна кімната «Українська світлиця».

В музеї зберігається – 419 експонатів.

Музей співпрацює з Первомайським краєзнавчим музеєм. Проводиться поповнення експозицій новими експонатами. Учні закладу освіти разом з учителями проводять пошукові мініекспедиції.

Основна частина

Почнемо огляд експозицій з **прадавніх залишків різних речей**, які, на жаль, знайдені не в нашій місцевості, але подаровані нашому музею різними музеями Харківської області. Перед вами нуклеус, шлак бронзовий, заготовка скіфської зернотерки, фрагменти глиняного посуду, глиняні грузила, посудинки для фарби, пряслиця для ткацького верстата, глиняний світильник. А також кремінні ядра, скребок, наконечники стріл, ножі... Всі ці речі свідчать про те, що з прадавніх часів на території нашої місцевості жили люди.

Звичайними шляхами для розселення переселенців були малі річки. Переселенці з Черкащини, Київщини, Полісся приходили у нові, безлюдні

місця. Іноді одразу приходила велика ватага переселенців й осаджувала відразу слобідку чи село. Вони селились понад річками Берека, Оріль, Орілька, там, де було більше води. Так виникли села Верхній Бишкін, Дмитрівка, Верхня Орілька, Грушине.

За легендою, яка живе в Пам'яті наших односельців, село виникло в XVIII ст. на багатих чорноземах. Спочатку воно мало назву Пархаївка за ім'ям пана Пархая. В XIX столітті село носить назву Грушине. Пан Пархай подарував село своїй доньці Аграфені, яку в народі називали Грушею. За тією ж легендою деякі розповсюджені в селі роди - Підріз та Суржик потрапили до пана Пархая кріпаками і були вимінані на "борзых щенков". Адже до реформи 1861 року Грушине було невеличким хутором, складалося з 15 хат, і належало панові Новохатському. Та після реформи ситуація дещо змінилася: село звільнилося від влади пана, селяни стали вільними й отримали землю - «аж» 268 десятин. 8 тисяч десятин залишилося у власності Новохатського, які пізніше він продає міщанину Маляру.

Прошу звернути вашу увагу на діараму "**Село Грушине в XIX столітті**". На діарамі відтворено вулицю, яка прилягає до річки Орель. На згірку видно панський маєток з будівлями та "панським полем", яке й сьогодні зберегло цю назву. Зберігся до сьогоднішнього дня і панський погріб. На місці ж панського будинку стоїть наша красуня-триповерхова школа.

"**Село до 1917 року**"- експозиція, яка розповідає про жителів нашої місцевості, їх заняття та життя. Перед нами фотокартка та лист родичам, які в 1907 році прислав зі служби наш земляк Мартиненко.

В селі Грушине в 1929-1930 роках було побудовано п'ять повітряних млинів. В районі вважали бідняками тих, хто не мав коней, середняками – хто мав пару коней та одну сівалку. Нікого не турбувало, що це були справжні хлібороби, які поставляли хліб державі. за ці роки заможні селяни були розкуркулені та вислані на Середній Урал та в Сибір. Так у Маляра було відібрано 800 десятин землі, у Кнейби – 100 десятин, а в кулака Мельниченка – 150 десятин. Вся вилучена земля була віддана у користування селянам. Хутори й маленькі села зникали, збільшувались ті села, де були колгоспи. Частина селян покинула своє житло і розбіглася в пошуках роботи на копальні Донбасу, заводи Харкова.

У 1929 році на території села почали створювати колгосп «Зернова фабрика». Першим головою став Демиденко С.В. На жаль, документів про перших колгоспників знайти не вдалося – вони були спалені в роки Другої світової війни.

Страшні роки голодомору 1932-1933 відображені у **розділі «Прости нас, пам'яте, прости»**. Це явище геноциду в історії нашого краю є особливо болючим тому, що спрямоване на винищення саме української нації.

В музеї зберігаються свідчення Сухокобили Марії Пилипівни, 1917 року народження та Зубченко Ольги Андріївни, 1928 року народження.

«... Під час 1932 - 1933 років наша сім'я жила в с. Грушине Олексіївського району Харківської обл.. Сім'я була велика: батько -Демиденко Пилип Федотович, мати - Євдокія Кіндратівна та нас п'ятеро - я, Тася, Варя, Катя і Коля.

... У нас була корова. Бувало, підемо з Таїсією продавати молоко до вагонів - у неї заберуть, а у мене й не спитають. За отримані гроші Тася купить хлібину за 160 рублів. Мама кожному поділить по кусочку. Робили вони у колгоспі, у радгоспі. Батько не хотів йти працювати в колгосп. Бувало, сховає під підлогу 2 пуди жита, а прийдуть комсомольці - заберуть все. Коли батько пішов у радгосп працювати, то після обіду залишки віддавав мені. Я теж працювала, де приходилось. За тиждень давали 1 руб 20 копійок. Руб віддавала батькові, а 20 копійок залишала собі. На них у ганчірника купувала гребінці. У 1934 р. батько пішов працювати в колгосп. Ще пам'ятаю, як тих, хто виступав проти радянської влади, кидали на поле під косарку. Активістів в селі не любили. Колись мама купила платок і заховала його під стріху, а приїхали активісти, почали розбирати сараї, знайшли платок і забрали. Було важко, постійно хотілося їсти. Іноді, бувало, наїмося різної зелені, а потім лежимо з животами...» «... Під час тих страшних часів ми жили в с. Грушине Олексіївського району Харківської обл. Це село було розташоване на відстані 12 км від Первомайського. В сім'ї було 4 дітей -найстаршому, Вані, було 14 років, найменшому Павлові - 3 роки. Батько працював на залізниці і там давали пайок - кусень чорного хліба. Кожного дня він ходив пішки на роботу. Вони, мабуть, її будували. А мама працювала в колгоспі. Чи була корова, не пам'ятаю, але іноді нам давали сироватку. Бувало, варить мама якийсь "мамалай", а ми сидимо чекаємо, а живіт підводить... Пам'ятаю, нас лякали якимись "активістами". Вони ходили по селу та шукали заховане зерно - кололи все штиками. А ми боялись і плакали... Я мало що пам'ятаю, але і досі згадую маму з пухлими ногами, постійне бажання чогось з'їсти...»

Голод остаточно примусив селян підкоритися радянській владі, і ті, хто лишився живий, почали працювати у колгоспі. У 1934 році колгосп «Зернова фабрика» придбав два трактори та два комбайни. Життя потроху почало налагоджуватися. Особливою працелюбністю відзначалися: Науменко В.П., Захаров С.К., Пінчук Є.Д., Сухокобила П.Г., Цимбал П.А. та ін. В Грушине була заснована початкова школа, де навчалося 50 учнів і працював усього один учитель.

За статистичними даними, село втратило в ці роки понад 50 мешканців.

Багато експонатів нашого музею відображають **період Великої Вітчизняної війни.**

Велика Вітчизняна війна в селі Грушине розпочалася 20 жовтня 1941р., коли німецькі війська вторглися в село. І знову, як у сиву давнину, на захист свого краю встав кожен українець, і найбільші втрати були серед українців. 77 наших односельців пішли захищати рідну землю в Червону Армію. Під час окупації виникали ситуації, коли всі мешканці села могли бути спаленими живцем через те, що біля села неодноразово знаходили мертвих німецьких солдатів. Один із таких випадків згадують мешканці села. Це

сталося одного зимового ранку. Не пояснюючи причини, всіх мешканців зігнали в одну хату, потім заявили, що коло села знайдено вбитого німецького солдата і якщо вбивцю не знайдуть, то знищать всіх людей. Протримали бідолашних у хатині дві доби, їсти й пити не давали, тільки іноді закидали у вікно лопату снігу, яка за мить розходилася між спраглими людьми. Знаходження у цьому пеклі було нестерпним, сісти ніде, дихали людськими випорожненнями, а жахливішим за все стало повільне очікування смерті. Врятував жителів села невідомий поранений солдат Червоної армії, який переховувався в одній з хат. Дізнавшись про загрозу знищення жителів, він добровільно здався німцям, взявши на себе загибель фашиста, і був розстріляний.

15 вересня 1943 р. війська Степового фронту Червоної Армії визволили село Грушине.

Війна закінчилась у 1945 р., але 38 чоловіків не повернулися додому з війни.

Після того, як фашистів вигнали з села, почали підраховувати втрати. Зі 120 дворів села, вціліло тільки 3 хати, інші були спалені. Колгоспні будівлі зруйновані, знаряддя праці розбиті. Але дух українців було не зламати. У складних умовах почалося відновлення села. Вся вага відновлення лягла на плечі жінок і підлітків. Господарство, як і інші райони та області України, отримали трактори, обладнання, одяг і харч. Головою сільської ради став Чухлатий А.Л. До володінь сільської ради входили такі населені пункти: Грушине, Кашпурівка, відділення Кашпурівка, села Водяне, Веселе, Високий, Жовтневе, Зелене, Червоне, Маслівка, Новий Світ і Караченців.

Перед нами фотографічна розповідь про **відбудову села в післявоєнні роки**, про самовіддану працю наших земляків на полях і фермах, спочатку двох колгоспів – «40-ая годовщина Октября» та «1-е Мая», які 22 грудня 1966 року об'єднались в одне господарство - колгосп «1-е Мая», з центральною садибою в селі Грушине.

У першу чергу почали відновлювати колгосп і будинки для мешканців. У 1948 році на горі біля ставка була побудована лікарня з пологовим відділенням. Біля лікарні розташували на 2 роки пізніше поштове відділення і крамницю. У 1951 р. було побудовано дитячий садочок на 20 місць. У 1965 лікарню перенесли у будинок, що розташовувався на початку вулиці Радянської і проіснувала на тому місці до 1981 року. Продуктова крамниця у 1953 р. перенесена на початок вулиці Первомайської. Після укрупнень село Грушине стало центром колгоспу «1 Травня». На 1968 рік загальна земельна площа складає 6712 га.

До цього часу контора колгоспу знаходилась в районному центрі - селищі Первомайському, сільська Рада в с. Маслівка. До 1963 року селище міського типу Первомайське (з 1957р.) належало до Олексіївського району. Протягом 1963 - 1964 років у зв'язку з ліквідацією Олексіївського району селище Первомайське належало до Зміївського району. В січні 1965 року селище стало адміністративним центром створеного Первомайського району.

У 1974 р. за рішенням обласного комітету проведено адміністративні зміни: ліквідовані села Веселе і Зелене, так як вони були з'єднані з селом Червоним. З Єфремівської сільської ради передані у Грушинську сільську раду села Новоселівка, Задорожне і Червоне Знамено. У тому ж році у Грушині заснована бібліотека з читальним залом, і відкритий філіал у с.Кашпурівка.

У 1980 р. на території Грушинської сільської ради розташований колгосп «1 Травня» куди входили села: Грушині, Капурівка, Водяне, Новий Світ, Маслівка, Високий, Караченців, Жовтневе з населенням 1883 людини, з них 785 чоловіків і 1098 жінок.

В колгоспі "Перше травня" працювала молочно - товарна ферма, два типових корівники на 380 голів, свинарник на 85 свиноматок та інші приміщення для худоби.

На цих фотокартках ми впізнаємо не лише заслужених трударів, орденоносців Герасимова, Перегороду, Засуху М. І., а й з багатьох на нас дивляться веселі, щасливі обличчя наших бабусь та дідусів. Вони були тваринниками, як Суржик Т.О., механізаторами, як Герасимов А.І.. Фотоматеріали відтворюють не лише трудові будні наших односельців, а й їх громадське життя та культурний відпочинок.

Значну частину музейних матеріалів становить **розповідь про новобудови села Грушині в 80-их роках ХХ століття**. Побудова житлових будинків, газифікація сіл, дороги з твердим покриттям, надали архітектурі села нового сучасного вигляду, забезпечили село молодими спеціалістами.

Широко представлено в музеї **розвиток школи** в селі Грушині. В 1943 році в селі Грушині була заснована початкова школа, яка проіснувала до 1961 року. Її першим директором стала Власенко Надія Арсентіївна. У 1961 році в с. Грушині почала свою роботу школа І-ІІ ступенів, директором якої було призначено Пушкарьову Лідію Степанівну.

У 1987 році була відкрита загальноосвітня школа І - ІІІ ступенів, яку на той час вже очолювала Бакунова Світлана Павлівна. 1987 рік став другим днем народження Грушинської школи, бо саме цього року діти разом з учителями переїхали до нової "оселі", була добудована нова триповерхова будівля з сучасним обладнанням, спортивним залом, тиром, їдальнею на 60 місць та майстернею. Стенд "**Учитель - ветеран**" розповідає про колишнього директора Грушинської восьмирічки Бугаря Дмитра Михайловича.

У розділі **«Декоративно-прикладне мистецтво»**, бачимо вишиті рушники, датовані серединою минулого століття, дерев'яні та керамічні тарелі, глечики.

Сьогодні перед вами, любі гості, відчиняє двері наша **шкільна Світлиця**, яка відтворює українське житло селян ХІХ - початку ХХ століття. Світлиця огорожена дерев'яним плетеним тином, а біля хати – криниця – імітація криниць ХІХ століття.

Найпочесніше місце у світлиці займає піч. Мисник у хаті знаходився праворуч від дверей. Тут ви бачите глиняний посуд початку ХХ століття, який подарували музею мешканці села.

Особливу роль у хаті відігравав стіл. Він знаходився "у святому кутку", покривався буденною чи святковою скатертиною і мав, окрім прямого призначення ще й виховне значення. Тут народжувалася пошана до батьків (почесне місце за столом), до праці хлібороба, гордість за єдність своєї родини.

В інтер'єрі значне місце посідали речі, які закріплювали назавжди (дерев'яна лава першої половини ХХ століття, покрита рядном початку двадцятого століття, подаровані музею мешканцями села; жердина, на яку вішали одяг, колиска). Ви бачите полотняний одяг, який носили наші предки. Особлива увага приділялася скрині, в цій скрині зберігався посаг нашої односільчанки. Прялка, гребінь, гребінка, веретено, рубель, качалка, а також оброблені коноплі демонструють процес вироблення полотна нашими земляками на початку двадцятого століття.

Особливе місце відведено дерев'яній колисці, в якій виростало не одне покоління в родині.

Зверніть увагу на змінні виставки нашого музею. Це виставки, пов'язані з сучасною творчістю наших земляків: **«Виставка народних майстрів» та «Майстри вишивки бісером».**

Щороку музей поповнюється новими експонатами, які приносять мешканці села та учні.

Висновки

Історико – краєзнавчий музей Грушинської філії комунального закладу «Первомайський ліцей №3 «Успіх» Первомайської міської ради Харківської області» є важливим засобом навчально-виховної роботи, формування всебічно розвиненої, освіченої особистості, виховання патріотів українського народу.

Музей є важливим виховним засобом донесення знань до здобувачів освіти про історичне минуле нашого народу, його боротьбу за волю та державну незалежність.

Історико – краєзнавчий музей Грушинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Первомайської районної державної адміністрації Харківської області сприяє вихованню патріотизму, формування національної самосвідомості та високих моральних якостей громадянина України.

Визначальним в екскурсійній тематиці, в експозиції музею, присвяченій Другій світовій війні, у формуванні архівів, проведенні виховних заходів на їхній базі створено акцент на український вимір перемоги над фашизмом, здобутків і втраті втрат саме українського народу на тлі світової історії.

Крім здобувачів освіти, екскурсії музею відвідують мешканці навколишніх сіл, члени Спілки ветеранів Первомайської міської громади.

Додаток

Питання до слухачів

1. У цій вітрині містяться експонати: шлак бронзовий, заготовка скіфської зернотерки, фрагменти глиняного посуду, глиняні грузила, посудинки для фарби, пряслища для ткацького верстата, глиняний світильник, а також кремінні ядра, скребок, наконечники стріл, ножі... Як ви гадаєте, про що свідчать ці предмети?
2. Які елементи, відображені в діарамі, створеній за свідченнями мешканців села, є в наш час на території села?
3. Чи знаєте ви, що таке голодомор? Що було його причиною? Хто найбільше постраждав від нестачі продуктів харчування?
4. Найбільше лиха під час війни 1941-45р.р. зазнали українці та найбільше була зруйнована саме Україна. Чому?
5. Що для вас було цікавим в історії села Грушине?

Використані джерела:

1. Матеріали Історико-краєзнавчого музею Грушинського навчально-виховного комплексу Первомайської районної державної адміністрації Харківської області
2. Уніфікований паспорт музею «ІСТОРИКО – КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ» ГРУШИНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІІ СТУПЕНІВ ПЕРВОМАЙСЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Додаток

1. Запитання до слухачів
2. Презентація